

การศึกษาคุณภาพชีวิตคนพิการที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานในชุมชน และการส่งเสริมอาชีพ

The quality of life of the people with impairment arising from community employment and Career promotion

พิจักษณ์ ภู่อะกุล

Phichak Phutrakhul

กลุ่มสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ แขนงวิชาการบริหารรัฐกิจ

Program in Public Administration

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculties of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suansunandha Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ 2) เพื่อสำรวจผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ จำนวนการจ้างงานของคนพิการในภาคสถานประกอบการ และ 3) เพื่อสำรวจผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) คนพิการที่ได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพจากมาตรา 33 และ 35 จำนวน 155 คน 2) กลุ่มผู้ดูแลคนพิการที่ได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพ จากมาตรา 33 และ 35 จำนวน 84 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) มิติเชิงเศรษฐกิจนั้นคนพิการสามารถสร้างรายได้และนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นหลัก นอกเหนือจากนั้นคนพิการมีอาชีพและสามารถตั้งตัวได้ ซึ่งบางส่วนมีทรัพย์สินเหลือเก็บ ทั้งนี้ยังนำรายได้ช่วยเหลือคนอื่นๆ อาทิ คนพิการ สังคม ชุมชน อีกด้วย 2) มิติในเชิงสังคมนั้นได้ส่งผลให้คนส่วนใหญ่มองว่าคนพิการมีความมั่นคงทางอาชีพ เกิดทักษะการ

อยู่ร่วมกัน และสามารถเข้าสังคมได้ อีกทั้งบางส่วนสามารถลดความแปลกแยก รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตลอดจนสามารถก้าวออกมาดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ และ 3) มิติด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นส่งผลให้คนพิการมีสุขภาพกายแข็งแรงขึ้น ลดการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ มีการออกกำลังกายสามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนั้นคนพิการมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ร่าเริงแจ่มใสมีกำลังใจในการดำรงชีวิต เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีสังคมและมีเพื่อนทำให้ไม่มีภาวะความเครียด มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสุขอนามัยส่วนตัวและสิ่งแวดล้อมในบ้านดีขึ้น ทำให้คนพิการมีความพึงพอใจในสุขภาพกายและใจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังสามารถลดภาระการดูแลจากผู้ดูแลไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาระค่าใช้จ่าย ตลอดจนระยะเวลาการดูแลทำให้ผู้ดูแลสามารถมีเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆ ตลอดจนกิจกรรมที่มีรายได้เสริมอีกด้วย

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต,คนพิการ,การทำงาน,การส่งเสริมอาชีพ

Abstract

The research aimed to study 1) to explore the health impact of hiring people with impairment in the community 2) to explore the economic impact of hiring people with impairment in the community. The rate of employment of people with impairment in the workplace and 3) to explore the social impact of hiring people with impairment in the community and career promotion. The sample of this research consisted of 1) Disabled who were received employment and occupational promotion from Section 33 and 35 2) Caregiver groups who were employed and promoted from Section 33 and 35. The results showed that: 1) Economic dimension, the people with impairment can earn income and bring income to the family. Furthermore, the people with impairment have a job and make a living. Someone has spare money. They also help people with disabilities, social and community. 2) Social dimension has the effect on most people view the disabled as having a stable career ,able to socialize , reduce the sense of alienation. They can come out and live independently. 3) The health dimension that results in the physical health of the people with impairment. Reduce the use of assistive devices. Exercising can move the body fluently. People with disabilities have better mental health. Spending free time to benefit. Personal hygiene and the environment make the people with impairment more satisfied with their physical and mental health. It can also reduce the burden of care from the caregiver. The duration of care allows the caregiver having time to do other activities. Doing activities with extra income as well.

Keywords: Quality of Life, The people with impairment, Employment, Career Promotion

บทนำ

การมีงานทำเป็นการเพิ่มคุณค่าชีวิตของคนพิการ การสร้างภาวะการจ้างงานจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ องค์ประกอบสำคัญของการจ้างงานจึงมาจากทั้งสองฝ่าย คือ ทางด้านผู้จ้าง และผู้พิการ เมื่อทั้งสองฝ่ายมีเงื่อนไขที่สอดคล้องตอบสนองต่อกันจึงก่อให้เกิดการจ้างงาน ในขณะนี้รัฐบาลได้กำหนดปัจจัยส่งเสริมอื่นๆ เช่น การกำหนดให้ภาคอุตสาหกรรมมีการส่งเสริมสนับสนุนการจ้างงานของคนพิการในภาคอุตสาหกรรม โดยกำหนดมาตรา 33 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ และหน่วยงานของรัฐรับคนพิการเข้าทำงานตามลักษณะของงานในอัตราส่วนที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการหรือในหน่วยงานของรัฐ และสนับสนุนด้านอาชีพโดยกำหนดมาตรา 35 หากไม่ได้ดำเนินกิจกรรมทั้งสองอย่างนี้ นายจ้างหรือผู้ประกอบการจะต้องส่งเงินชดเชยคนพิการเข้ากองทุนตามข้อบังคับมาตรา 34 ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการโดยกำหนดให้สถานประกอบการที่มีพนักงาน 100 คนต้องทำการจ้างคนพิการ 1 คน ในสถานการณ์ปัจจุบันพบว่าคนพิการที่มีงานทำมีรายได้เฉลี่ยเพียง 2 ใน 3 ของคนธรรมดาเท่านั้น และคนพิการที่ไม่มีอาชีพส่วนใหญ่จะมีรายได้จากเบี้ยยังชีพเดือนละ 800 บาทเท่านั้น

สถานการณ์ แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ : สุขภาวะจากการทำงานภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินงานเพื่อเชื่อมโยงการสนับสนุนโอกาสในการทำงานจากสถานประกอบการไปสู่คนพิการ ในระหว่างการทำงานค้นพบว่า การจ้างงานคนพิการเข้าไปทำงานในองค์กรเป็นอุปสรรคใหญ่ทั้งต่อคนพิการและสถานประกอบการเอง ด้วยปัจจัยความไม่พร้อม ทั้งในเรื่องของการศึกษาของคนพิการ สภาพแวดล้อม บริบทสังคมค่าใช้จ่าย เป็นต้น

แผนงานฯ จึงริเริ่ม“โครงการจ้างงานคนพิการเพื่อทำงานในชุมชนหรือองค์กรสาธารณประโยชน์” โดยมีแนวคิดให้สถานประกอบการจ้างงานคนพิการเพื่อทำงานในชุมชนของตนเอง เป็นงานที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เช่น การทำงานใน รพสต. ศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียน อบต. เป็นต้น รวมถึงจ้างงานคนพิการที่ทำงานในองค์กร

สาธารณประโยชน์ เช่น องค์การด้านคนพิการ มูลนิธิ สมาคม ชมรม เป็นต้น ซึ่งมีภาระงานที่มีความหลากหลายตามความต้องการของหน่วยงานที่รับเข้าทำงาน อาทิ งานธุรการ งานประชาสัมพันธ์ งานสนับสนุน งานส่งเสริมสุขภาพ งานรณรงค์ งานประสานสิทธิ งานบริการต่างๆ เป็นต้น แผนงานฯ เริ่มดำเนินการภายใต้แนวคิดดังกล่าวในปี พ.ศ. 2557 และสามารถเชื่อมโยงโอกาสให้เกิดการจ้างงานนี้ได้จำนวนกว่า 200 อัตรา โดยกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค

ขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ.2558 แผนงานฯ ได้ขยายกรอบการทำงานไม่ใช่แค่เพียงการจ้างงาน แต่ขยายไปสู่การส่งเสริมอาชีพ รวมถึงขยายการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนพิการรุนแรงซึ่งมีจำนวนมากและไม่เคยเข้าถึงโอกาสสิทธิด้านการมีอาชีพและการมีงานทำ อีกทั้งยังอยู่ในพื้นที่ห่างไกล โดยการทำงานขับเคลื่อนงานร่วมกับภาคีองค์กรคนพิการในพื้นที่ ร่วมกันพัฒนาโครงการเพื่อให้คนพิการกลุ่มนี้สามารถมีอาชีพได้บนบริบท ต้นทุนและเงื่อนไขข้อจำกัด สภาพความพิการ เกิดเป็นโครงการอาชีพทั้งในภาคเกษตร ภาคปศุสัตว์ ภาคบริการ (ร้านค้า) ภาคการผลิต เป็นต้น ซึ่งเป็นอาชีพที่นอกจากจะตอบโจทย์บริบทของกลุ่มคนพิการรุนแรงแล้วยังตอบโจทย์กลุ่มคนพิการที่ขาดการศึกษา กลุ่มคนพิการที่มีฐานทุนในการทำอาชีพเดิม ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2558 ได้เชื่อมโยงโอกาสงานรวม 1,277 อัตรา แบ่งเป็นการสนับสนุนอาชีพ (มาตรา 35 ช่วยเหลืออื่นใด) รวม 559 อัตรา และมาตรา 33 รวม 718 อัตรา

ปี 2559 แผนงานฯ ขยายกรอบการทำงานโดยเน้นการทำงานขับเคลื่อนร่วมกับภาคีความร่วมมือทั้งในสถานประกอบการ และองค์กรคนพิการ เพื่อเชื่อมโยงโอกาสงานขยายไปถึงทุกกลุ่มประเภทความพิการ คู่ขนานกับการทำงานผ่านโหนดที่มีความเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดตำแหน่งงานและโครงการอาชีพที่เป็นความต้องการของหน่วยงานและคนพิการ ทั้งยังสร้างเป้าหมายร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน ตามนโยบายของรัฐ “สานพลังประชารัฐ สร้างงาน สร้างอาชีพ 10,000 ตำแหน่ง” เพื่อผลักดันให้คนพิการเข้าถึงโอกาสงานและอาชีพ รวมถึงมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินโครงการ “สร้างโอกาสการจ้างงานเชิงสังคมและสนับสนุนการประกอบอาชีพคนพิการ” จากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อมุ่งเป้าหมายการขับเคลื่อนเพื่อตอบสนองต่อนโยบายดังกล่าว

ด้วยการทำงานเชื่อมโยงกับโหนดที่เข้มแข็ง และกลไกในพื้นที่ ทำให้เข้าถึงหน่วยงานท้องถิ่น (รัฐ) องค์กรสาธารณประโยชน์ และคนพิการในพื้นที่ต่างๆ ได้มากขึ้น นำไปสู่การแสดงเจตจำนงและสงตำแหน่งงาน ซึ่งมีลักษณะ/ภาระงานที่ต้องการให้คนพิการเข้าไปสนับสนุนหน่วยงานอาทิ งานธุรการ งานบริการ งานส่งเสริมสุขภาพ งานประชาสัมพันธ์ งานที่เป็นนวัตกรรมอื่นๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีคนพิการที่ต้องการเข้าถึงโอกาสการสนับสนุนอาชีพ (ช่วยเหลืออื่นใด) อาทิ เกษตร ปศุสัตว์ ร้านค้า บริการ ซึ่งขอรับการสนับสนุนทั้งรูปแบบรายเดี่ยวและรายกลุ่ม ผลจากการเชื่อมประสานโอกาส และการสนับสนุนปี 2559 ของแผนงานและภาคีขับเคลื่อนทำให้เกิดการจ้างงานและส่งเสริมอาชีพกว่า 5,659 อัตรา แบ่งเป็นมาตรา 33 จำนวน 1,173 อัตรา และมาตรา 35 จำนวน 4,486 อัตรา (ตัวเลขประมาณการ ณ เดือนธันวาคม 2559)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนภาคีขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการจ้างงานและส่งเสริมอาชีพ

	จำนวนบริษัท	มาตรา 33	มาตรา 35	รวม
ภาคีทำ	24	402	1,207	1,609
บริษัททำเอง	12	109	354	463
ทำผ่านมูลนิธิฯ	297	662	2,925	3,587
รวม	333	1,173	4,486	5,659

ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา ได้มีการส่งเสริมให้เจ้าของสถานประกอบการจ้างงานคนพิการทำงานด้านสาธารณประโยชน์ของบริษัทในพื้นที่/ชุมชน เพื่อให้เกิดต้นแบบการจ้างงานที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่การขยายผลต่อไปโดยส่งเสริมให้นายจ้างและเจ้าของสถานประกอบการ อาทิ บริษัท พรีเมียร์ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด (มหาชน) บริษัท น้ำตาลมิตรผล จำกัด และบริษัท เบทาโกร จำกัด (มหาชน) จ้างงานคนพิการทำงานในพื้นที่/ชุมชน โดยเป็นผู้แทนของบริษัทในชุมชน เช่น ช่วยสอนหนังสือในโรงเรียน ช่วยงานในโรงพยาบาล ช่วยงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งานพัฒนาชุมชน

งานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก งานในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ฯลฯ และพบว่าคนพิการที่เข้าร่วมโครงการมีความสุข งานมีความเหมาะสมกับตัวคนพิการมีความภาคภูมิใจตัวเอง รู้สึกมีคุณค่า ขณะที่ยังมีที่เข้าร่วมโครงการรู้สึกพึงพอใจมากที่ได้ช่วยเหลือคนพิการและช่วยเหลือชุมชนไปพร้อม ๆ กัน การจ้างงานคนพิการในชุมชนถือเป็นทางเลือกใหม่ในการที่จะพัฒนาศักยภาพคนพิการเพื่อสร้างโอกาสให้คนพิการได้เข้าสู่การจ้างงานโดยสถานประกอบการ เพื่อทำงานในพื้นที่/ชุมชน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตคนพิการที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสุขภาวะของคนพิการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการได้แก่

1. เพื่อสำรวจผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ
2. เพื่อสำรวจผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ
3. เพื่อสำรวจผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาคุณภาพชีวิตคนพิการที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตคนพิการที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการลงทุนทางสังคมอันเกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพตามมาตรา 33 และ 35 ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่สามารถตอบแบบสอบถามได้ครบถ้วน ประกอบด้วย

1.1 คนพิการที่ได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพ จากมาตรา 33 และ 35 ประกอบด้วย จำนวน 155 คน

1.2 กลุ่มผู้ดูแลคนพิการที่ได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพ จากมาตรา 33 และ 35 จำนวน 84 คน

1.3 กลุ่มผู้เก็บแบบสอบถาม จำนวน 147 คน

2. เขตพื้นที่ จังหวัดที่ดำเนินการสำรวจ ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสงขลา จังหวัดนนทบุรี จังหวัดตาก จังหวัดสระบุรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบสำรวจ (Questionnaire) พร้อมดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความสัมพันธ์และวิเคราะห์ในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม และข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ และแปลงผลข้อมูลเป็นค่าเชิงวิจัยหรือสถิติแบบสำรวจโดยเป็นคำถามปลายปิด ซึ่งแบ่งเป็น

3.1 ข้อมูลส่วนตัวไป ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประเภทความพิการ อุปกรณ์ช่วยเหลือ อาชีพ บริการ/สวัสดิการที่เคยได้รับ ประเภทงานที่ทำอยู่ รายได้ปัจจุบัน รายได้ของครอบครัว ภาระหนี้สิน ก่อนการจ้างงานในชุมชน และส่งเสริมอาชีพรายได้อย่างน้อย 6 เดือน และรายได้ของคนพิการเฉลี่ยต่อเดือน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) จำนวน 19 ข้อ

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้รับหลังจากการจ้างงานในชุมชนและส่งเสริมอาชีพ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสุขภาพ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) จำนวน 19 ข้อ

4. การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยให้คนในพื้นที่เป็นคนดำเนินการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการโดยมีคำชี้แจงให้กับผู้เก็บแบบสอบถามในพื้นที่เพื่อให้มีการตอบแบบสอบถามได้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม

5. การวิเคราะห์และแปลผล

นำเสนอผลการวิเคราะห์จากการใช้โปรแกรม SPSS และแปรเป็นข้อมูลในอัตราส่วนร้อยละ (%) รวมถึงแปลผลนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลความพึงพอใจโดยมีเกณฑ์ในการแปลผลดังนี้

4.21 - 5.00	หมายถึง	พึงพอใจมากที่สุด
3.41 - 4.20	หมายถึง	พึงพอใจมาก
2.61 - 3.40	หมายถึง	พึงพอใจปานกลาง
1.81 - 2.60	หมายถึง	พึงพอใจน้อย
1.00 - 1.80	หมายถึง	พึงพอใจน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาจากข้อมูลของคนพิการจำนวน 155 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีประเภทความพิการทางการเคลื่อนไหว กลุ่มผู้ดูแลคนพิการที่ได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพ จากมาตรา 33 และ 35 จำนวน 84 คน และกลุ่มผู้เก็บแบบสอบถาม จำนวน 147 คน โดยจังหวัดที่ดำเนินการสำรวจได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสงขลา จังหวัดนนทบุรี จังหวัดตาก จังหวัดสระบุรี โดยผลจากการศึกษาพบว่า

1. **ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ** พบว่า คนพิการมีความพอใจต่อการนอนหลับ ส่งผลให้สุขภาพกายและใจดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางร่างกาย การออกกำลังกาย ลดความเครียด มีกำลังใจในการดำรงชีวิต กล้าคิดกล้าทำ นอกจากนี้พบว่าคนพิการไม่นิยมการดื่มเหล้า และบุหรี่หรือยาสูบ มีการออกกำลังกายมากขึ้น ลดความเฉื่อยชา มีความกระฉับกระเฉงขึ้น การดูแลสุขภาพอนามัยส่วนตัวสะอาดมากขึ้น เนื่องจากการทำงานได้ทำให้พบเจอผู้คนมากมาย จึงทำให้คนพิการเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพอนามัย ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายให้สะอาดเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับเพื่อนคนพิการ การล้างมือให้สะอาด การดูแลตัวเองอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะมีความรู้ด้านสุขอนามัยอยู่ก่อนแล้ว หรือ การดูแลตัวเองเป็นทุนเดิม เมื่อคนพิการหันมาใส่ใจต่อการดูแลสุขภาพอนามัยในตัวเองก็หันมาดูแลและความสะอาดในสภาพแวดล้อมและในที่อยู่อาศัย

โดยสรุปผลด้านสุขภาพทำให้ลดภาระการดูแลจากผู้ดูแล ไม่ว่าแบ่งเบาภาระผู้ดูแล ช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย และผู้ดูแลมีเวลาไปหารายได้เสริม) ลดการเจ็บป่วยทางจิตใจ มีความสุขมากขึ้น ไม่เครียด ไม่คิดมาก อยู่ร่วมกับสังคมมากขึ้น สภาพจิตใจดีขึ้น เกิดความมั่นใจในตัวเอง สบายใจ ร่าเริงแจ่มใส) ลดการเจ็บป่วยทางกาย เนื่องจาก

มีการบริหารร่างกายในเวลางานทำให้เคลื่อนไหวได้มากขึ้น มีการออกกำลังกาย สุขภาพแข็งแรง คล่องตัวมากขึ้น ลดการเจ็บป่วยทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ อีกทั้งลดปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ก่อเกิดโรค เช่น การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ไม่ว่าจะเป็นการ เลิกดื่มสุรา เลิกสูบบุหรี่ตลอดชีวิต ลดการใช้อุปกรณ์ช่วยเครื่องช่วยเหลือนรวมทั้งลด การใช้อุปกรณ์ช่วยในระยะทางใกล้ ๆ

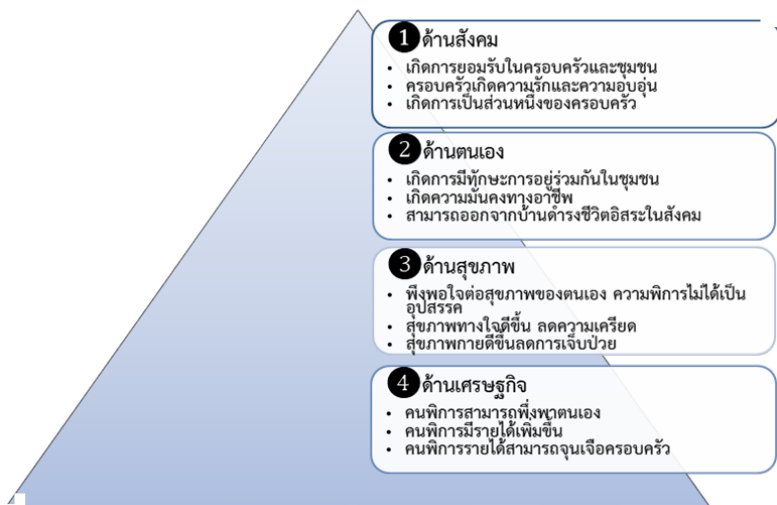
2. ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ จำนวนการจ้างงานของคนพิการในภาคสถานประกอบการ พบว่า คนพิการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 5,001-10,000 ส่งผลให้คนพิการสามารถสร้างรายได้เกิดการพึ่งพาได้ นำรายได้ไปจุนเจือครอบครัวได้ประมาณ 1,000-5,000 บาท/ต่อเดือน และสามารถใช้จ่ายส่วนตัว 500 - 4,000 บาท/ต่อเดือน อย่างไรก็ตาม ยังมีคนพิการหลายคนนำเงินที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไปลงทุนต่อยอดสร้างอาชีพตลอดจนนำรายได้ไปช่วยเหลือคนอื่น ๆ ต่อไป เช่น คนพิการ สังคม ชุมชน รวมถึงการ มีทรัพย์สินเป็นของตนเองและมีทรัพย์สินเหลือเก็บ ทั้งนี้มีบางคนที่มีการทำบัญชีครัวเรือน หรือแผนการจัดการการเงินของตนเอง

3. ผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานคนพิการในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพ พบว่า คนพิการรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวอันจะส่งผลให้เกิดความรักความอบอุ่น ลดการทะเลาะเบาะแว้ง และเกิดความเข้าใจกันระหว่าง คนในครอบครัวและคนพิการ คนพิการรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโดยเกิดการยอมรับจากสังคมโดยมีผู้พิการบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน และกิจกรรมกีฬาหรือกิจกรรมนันทนาการ รวมถึงได้เข้าเป็นสมาชิก กลุ่ม ชมรม องค์กร หรือสมาคม อีกทั้งได้มีส่วนร่วมในการทำประชาคมในชุมชน

นอกจากนี้ยังส่งผลกับตนเอง (คนพิการ) ทำให้คนพิการมีความมั่นคงทางอาชีพ ซึ่งจากเดิมที่มีอาชีพไม่แน่นอนหรือไม่มีการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่เกิดรายได้ และยังคงต้องพึ่งพิงสิทธิจากการได้รับเบี้ยความพิการ ดังนั้นเมื่อมีความมั่นคงทางอาชีพ ทำให้เกิดการมีทักษะการอยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นความอดทน การเรียนรู้สิ่งใหม่ ความสามัคคี มนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนมีทักษะการประกอบอาชีพจากเดิม อาทิเช่น ทักษะการเป็นช่างทั่วไป การตัดหญ้า การปฐมนิเทศเบื้องต้น วิธีการพับผ้าผู้ป่วย การจัดเครื่องมือแพทย์เบื้องต้น ล้างเครื่องมือแพทย์ นวดกายภาพบำบัด ประดิษฐ์

โคมไฟ การทำบัญชี ซึ่งทำให้ลดความจำเป็นในเชิงเงินสนับสนุนหรือสิ่งอื่นใด
จากครอบครัว แต่เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง

โดยสรุปผลด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพที่คนพิการได้รับหลังจากได้รับการ
จ้างงานในชุมชนและส่งเสริมอาชีพ คนพิการมีความพึงพอใจด้านสังคม สุขภาพ ตนเอง
และเศรษฐกิจ ตามลำดับ ในประเด็นด้านสังคมคนพิการมีความพึงพอใจ 1) เกิดการ
ยอมรับในครอบครัว 2) ครอบครัวเกิดความรักและความอบอุ่น 3) เกิดการเป็นส่วนหนึ่ง
ของครอบครัว และในส่วนด้านตนเอง คนพิการมีความพึงพอใจ 1) เกิดการมีทักษะ
การอยู่ร่วมกันในชุมชน 2) เกิดความมั่นคงทางอาชีพ 3) การจ้างงานคนพิการสามารถ
ออกจากบ้านดำรงชีวิตอิสระในสังคม สำหรับด้านสุขภาพคนพิการมีความพึงพอใจ
1) พึงพอใจต่อสุขภาพของตนเอง ความพิการไม่ได้เป็นอุปสรรค 2) สุขภาพทางใจดีขึ้น
ลดความเครียด 3) เมื่อสุขภาพใจดีขึ้น สุขภาพกายดีขึ้นลดการเจ็บป่วย และสำหรับ
ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจ คือ 1) คนพิการสามารถพึ่งพาตนเอง 2) คนพิการมีรายได้
เพิ่มขึ้น 3) รายได้สามารถจุนเจือครอบครัว ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ความพึงพอใจในการได้รับการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพของคนพิการ
ในแต่ละด้าน

นอกจากผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นประโยชน์แก่คนพิการยังส่งผลสะท้อนในผลลัพธ์ในเชิงบวกแก่ผู้ดูแลคนพิการควบคู่กันไปด้วยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็น สามารถลดภาระค่าใช้จ่าย ผู้ดูแลมีเงินเก็บออม นำรายได้ไปจุนเจือคนอื่น ๆ ในครอบครัวแทน และภาระหนี้ลดลง นอกจากนี้การจ้างงานในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพให้กับคนพิการยังส่งผลให้ลดภาระการดูแลจากผู้ดูแลทำให้ผู้ดูแลมีเวลาดูแลตัวเองมากขึ้นและมีเวลาประกอบอาชีพให้มีรายได้เข้ามาอีกทางหนึ่ง ด้านสุขภาพกายและใจที่ดีขึ้นลดอาการเจ็บป่วยทางจิตใจและกายไม่เกิดความเครียด แต่สิ่งสำคัญคือการได้เปลี่ยนแนวคิดของผู้ดูแลจากเดิมที่ต้องมีหน้าที่รับภาระดูแลคนพิการ เป็นแนวคิดที่ผู้ดูแลได้เกิดความรักและความอบอุ่น ความเข้าใจ การยอมรับ และเห็นคุณค่า ตลอดจนคนพิการก็เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว/สังคม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนพิการกับผู้ดูแล

การจ้างงานในชุมชนและการส่งเสริมอาชีพให้กับคนพิการ	ผลลัพธ์	ผลผลิตของคนพิการ		ผลผลิตของผู้ดูแล	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	ด้านเศรษฐกิจ				
	มีเงินเก็บออม	79	50.97	40	47.62
	ลดภาระค่าใช้จ่าย / ใช้จ่าย	132	85.16	36	46.43
	นำรายได้ไปจุนเจือคนอื่น ๆ ในครอบครัวแทน/ ใช้จ่ายในครอบครัว	134	86.45	34	40.48
	ด้านสังคม				
	เป็นส่วนหนึ่ง	126	81.29	41	48.81
	เกิดการยอมรับ	73	47.10	59	70.24
	ด้านสุขภาพ				
	ลดภาระการดูแลจากผู้ดูแล	92	59.35	41	48.41
	ลดการเจ็บป่วยทางจิตใจ	87	56.13	36	42.86
	ลดการเจ็บป่วยทางกาย	84	54.19	25	29.76

จากข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในส่วนที่เป็นปัจจัยพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านรายได้ การมีงานทำ และเกิดความเท่าเทียมโดยการยอมรับและการให้ความรักและความอบอุ่น การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวจะทำให้คนพิการมีสุขภาพกายและจิตใจดีขึ้น รวมถึงแผ่ขยายไปยังครอบครัวข้างเคียงโดยเฉพาะผู้ดูแล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เมื่อปัจจัยพื้นฐาน อาทิ สันติภาพ ที่พักอาศัย การศึกษา อาหาร รายได้ ระบบนิเวศที่มั่นคง แหล่งทรัพยากรที่เพียงพอ ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันในสังคม คนพิการจะมีสุขภาพกายและใจที่ดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการของประเทศไทย เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับพัฒนาการในเชิงกฎหมายนโยบาย และกลไกระดับต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรของคนพิการ และองค์กรเพื่อคนพิการ มาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการผลจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า คนพิการส่วนใหญ่มีประเภทงานที่ทำอยู่การประกอบอาชีพอิสระ (ส่งเสริมอาชีพ) รองลงมางานที่สนับสนุนหน่วยงานเป็นประจำและมีผู้กำกับดูแลรายได้ต่อปีและเกษตรกรรม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผลที่ได้ที่ได้รับจากการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพให้กับคนพิการ ในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ พบว่า

มิติเชิงเศรษฐกิจ คนพิการสามารถสร้างรายได้และนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นหลัก นอกเหนือจากนั้นเกิดการมีอาชีพและตั้งตัวได้ ซึ่งบางส่วนมีทรัพย์สินเหลือเก็บหรือทรัพย์สินเป็นของตนเอง ทั้งนี้ยังนำรายได้ช่วยเหลือคนอื่นๆ อาทิ คนพิการสังคม ชุมชน อีกด้วย คนพิการมีการสร้างรายได้ และบางส่วนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือแผนการจัดการการเงินเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพิชา ชลวานิช (2546) ที่เสนอว่ารัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณการกั๊ยเงินทุนในการประกอบอาชีพของคนพิการให้มากขึ้นโดยไม่เสียดอกเบี้ย เพื่อที่คนพิการจะได้นำทุนไปเริ่มต้นในการประกอบอาชีพที่อัสอดอุปกรณสำหรับประกอบอาชีพ นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมการบริการให้คำปรึกษาการวางแผนอาชีพ ให้กับคนพิการ

มิติในเชิงสังคม ได้ส่งผลให้คนส่วนใหญ่มองว่าคนพิการมีความมั่นคงทางอาชีพ เกิดทักษะการอยู่ร่วมกัน เช่น มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร ความอดทน และสามารถเข้าสังคมได้ ลดความแปลกแยกและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจิตร แก้วเครือวัลย์ (2544) ซึ่งพบว่าปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว ญาติ เพื่อนบ้าน และชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพคนพิการ ตลอดจนสามารถก้าวออกมาดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ ทั้งนี้บางส่วนสามารถลดความจำเป็นในเชิงเงินสนับสนุนหรือสิ่งอื่นใดจากครอบครัว รัฐและหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสายสุนีย์ ทับทิมเทศ (2552) ที่กล่าวว่าปัจจัยทางสังคม เช่น โอกาสทั้งที่ผู้พิการสร้างขึ้นเองและสังคมหยิบยื่นให้ และสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถสร้างได้ มีความสัมพันธ์กับการกลับคืนสู่สังคมของคนพิการ

มิติด้านสุขภาพ ที่เกิดขึ้นจากการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพส่งผลให้คนพิการมีสุขภาพกายที่ดี สุขภาพแข็งแรงขึ้น ลดการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ มีการออกกำลังกายบ่อยขึ้น สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนี้คนพิการก็มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ว่าเรแข็งแรงมีกำลังใจในการดำรงชีวิต มีการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีสังคมและมีเพื่อนทำให้ไม่มีภาวะความเครียด มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสุขอนามัยส่วนตัวและสิ่งแวดล้อมในบ้านดีขึ้นทำให้คนพิการมีความพึงพอใจในสุขภาพกายและใจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก สามารถลดภาระการดูแลจากผู้ดูแล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาระค่าใช้จ่าย ตลอดจนระยะเวลาการดูแลทำให้ผู้ดูแลสามารถมีเวลาในการทำกิจกรรมอื่น ๆ ตลอดจนกิจกรรมที่มีรายได้เสริม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุลักษณ์ คล้ายบุญ (2551) ที่กล่าวว่าการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการควรให้การส่งเสริม ให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การศึกษา สังคม และอาชีพ ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนพิการที่ควรจะได้รับ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการให้มีสภาพดีขึ้นสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามศักยภาพ

สรุป

จากผลการวิจัยพบว่าหลังจากคนพิการได้รับการจ้างงานในชุมชนและส่งเสริมอาชีพ คนพิการมีความภูมิใจสามารถพึ่งพาตนเอง มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ได้รับการยอมรับ มีความรักและความอบอุ่นในครอบครัว มีสุขภาพกายและใจที่ดีโดยเฉพาะสุขภาพทางใจที่สามารถลดความเครียดอันเกิดขึ้นจากสภาวะความพิการและสภาวะของการไม่มีรายได้ ไม่มีอาชีพ ซึ่งผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลโดยเฉพาะบุคคลใกล้ชิดได้แก่ ผู้ดูแลที่ส่งผลให้สามารถลดภาระในด้านเวลาในการดูแลคนพิการ มีเวลาทำกิจกรรมอื่น ๆ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือมุมมองต่อคนพิการที่ดีขึ้นเกิดความรักและความอบอุ่น ความเข้าใจในคนพิการ ผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นอันเกิดจากการจ้างงานคนพิการและการส่งเสริมอาชีพได้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the rights of persons with disabilities : CRPD) ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนพิการมีความเท่าเทียม มีการส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง การเคารพในศักดิ์ศรี การไม่เลือกปฏิบัติ การมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมในสังคม การเคารพความแตกต่างและการยอมรับความหลากหลายในความหลากหลาย

ตลอดจนพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 โดยมีสาระในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการฟื้นฟูอาชีพ การมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพที่มีความการทำให้คนมีสุขภาพที่ดีด้วยกระบวนการต่างๆ ทั้งการเสริมสร้างความรู้ ทักษะและพฤติกรรมให้ตัวบุคคลดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว รวมถึงการสนับสนุนผลักดันให้สังคม สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาวะที่เอื้อต่อการทำให้สุขภาพที่ดี ในมิติสุขภาพกาย (Physical Health) สุขภาพจิต (Mental Health) สุขภาพทางสังคม (Social Health) และสุขภาพทางปัญญา (Spiritual Health) ที่เชื่อมโยงเป็นพลวัตรกับปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะประกอบด้วย

1. รัฐบาลจะต้องมีการส่งเสริมด้านอาชีพให้แก่ผู้พิการในทุกประเภทอย่างครอบคลุม การส่งเสริมอาชีพหรือการให้ทำงานนอกเวลาเลิกงานหรือวันหยุด การปรับระดับรายได้ให้เหมาะสมเท่าเทียมกับคนปกติ หรือเงินเดือนที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อคนพิการในการเดินทางไปประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการมีอุปกรณ์ช่วยในการเดินทาง รวมถึงการออกนโยบายช่วยเหลือจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ ซึ่งมิใช่เป็นเพียงนโยบายเชิงรณรงค์ นโยบายในระยะสั้น หรือนโยบายที่ขาดแผนปฏิบัติหรือหลักคิดที่ชัดเจนแต่ควรจะศึกษาจากปัจจัยต่าง ๆ บริบทประเภทความพิการ บริบทท้องถิ่นหรือชุมชน บริบทเชิงเศรษฐกิจ ต้นทุนหรือทุนเดิมของคนพิการ พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม และการบูรณาการร่วมกันกับหลาย ๆ ฝ่าย จนเกิดเป็นนโยบายและแผนปฏิบัติการรวมกันที่ทำให้เกิดการจ้างงานและส่งเสริมอาชีพอย่างยั่งยืน

2. ภาคเอกชนควรเพิ่มสัดส่วนการจ้างงานและจัดหาอาชีพที่หลากหลายและเหมาะสมกับคนพิการในแต่ละประเภท ตลอดจนจัดสรรรายได้ที่เหมาะสมแก่คนพิการเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการรวมทั้งคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน เพื่อให้คนพิการมีความมั่นคงและยั่งยืนในด้านอาชีพ

3. ภาคประชาสังคม ชุมชน ครอบครัว ควรปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือแนวคิดของสังคมหรือนุคคลให้ยอมรับและเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของคนพิการโดยการให้โอกาสได้อาชีพ การส่งเสริมการศึกษาเพื่อปรับฐานเงินเดือนหรือเพิ่มรายได้หรือในกรณีที่คนพิการไม่สามารถไปเรียนเองได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การสำรวจผลกระทบคนพิการหลังได้รับการจ้างงานในชุมชนและส่งเสริมอาชีพ” ที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากแผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแบบครบวงจร: สุขภาวะจากการทำงาน มูลนิธินวัตกรรมทางสังคม

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

นายพิจักษณ์ ภู่อะกุล

อาจารย์ประจำแขนงวิชาการบริหารรัฐกิจ กลุ่มสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. 2556, [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://dep.go.th/sites/default/files/files/law/197.pdf> สืบค้นวันที่ 12 มกราคม 2561
- วิจิตร แก้วเครือวัลย์. (2544). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการ: ศึกษากรณีคนพิการทางร่างกายในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์. วิทยานิพนธ์หลักสูตร สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สายสุนีย์ ทับทิมเทศ. (2552). “คืนคนพิการสู่สังคม : ปัจจัยเอื้อและปัจจัยขัดขวาง” เอกสาร ประกอบการประชุมวิชาการประเพณีด้านคนพิการแห่งชาติ ครั้งที่ 1 วันที่ 23 กันยายน 2552 ณ โรงแรมปรีณัฐพาเลซ กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2552). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the rights of persons with disabilities : CRPD). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/CRPD.pdf> สืบค้น 12 มกราคม 2561
- สุพิชา ชลวานิช. (2546). แผนการประกอบอาชีพของคนพิการ ภายหลังสำเร็จการฝึกอาชีพ จาก ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหาร และนโยบายสวัสดิการสังคม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภลักษณ์ คล้ายบุญ. (2551). แนวทางการพัฒนาบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
ของสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพ พระประแดง สังกัดกรมพัฒนา
สังคมและสวัสดิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.